

FR. ŠTINGL:

JAROSLAV VRCHLICKÝ.

SLOVSTVENA ŠTUDIJA K PETDESETLETNICI PESNIKOVEGA ROJSTVA.

Nullius agricolae cultu stirps tam
diuturna, quam poetae versu seminari
potest.

(Cicero „De leg.“)

Dné 16. februarja pred petdesetimi leti se je porodil Čehom v Lounih velik pesnik — Jaroslav Vrchlický (s pravim imenom Emil Bohuš Frida¹). Nekateri češki časniki in kritiki ga imenujejo „kníže českých básníků“ (knez čeških pesnikov.) In po vsej pravici. Čehi imajo mnogo imenitnih pesnikov, a v njihovem zboru je najimenitnejši in najzanimivejši pojav — Jar. Vrchlický.²) Noben izmed njegovih prednikov niti sedanjih vrstnikov ne nudi čitatelju toliko bogatega in raznovrstnega gradiva v proučevanje, kakor Vrchlický. Njegova plodovitost je tolika, da se ž njim ne more meriti nobeden njegovih tovarišev na Češkem Parnasu. Pesnik, ki je v 28 letih svojega delovanja obogatil češko slovstvo z več kakor 50 knjigami izvirne lirike in epike, gotovo nima sebi enakega. Razen tega je izdal še več kakor 20 izvirnih dramatičnih del, katerim kritika, naj jih ocenja s tega ali onega stališča, pesniške nadarjenosti ne more utajiti; dalje je izdal več kakor 30 večinoma ogromnih pesniških del v prevodu in nekoliko zvezkov leposlovne in slovstveno-zgodovinske proze, katera je pa tudi prošinjena pesniškega duha. S temi deli je Vrchlický prekosil vse dosedanje češke pesnike, in gotovo se ne bo kmalu Čehom porodil še tak pesnik. Izredna lahkota, s katero se našemu pesniku ponujajo

¹) Primeri: Prof. E. Albert: Jaroslav Vrchlický. Studie. Praha. 1893. — El. Krásnohorská: České básnictví posledních dvou desetiletí. Osvěta. Roč. 24. — Vlast', roč. IV. a VI. — Hlídka literární, roč. X. a XII. — Lit. Listy, roč. XIX. — Obzor, roč. XV.

²) Izpočetka je bil profesor na srednji šoli, potem tajnik češke tehniške, sedaj je profesor na češki univerzi v Pragi.

misel, izraz in oblika, z brezprimerno prožnostjo talenta, ki ga nikoli ne zapušča, je iz njega napravila neumornega in najmarljivejšega pesnika.

Pesniški proizvodi Vrchlickega se morejo primerjati bohotnemu tropičnemu pragozdu ali pa širokemu valovitemu morju.

Poglavitni vir njegovih pesniški slavi je ogromno bogastvo njegovih lirskih in epskih proizvodov.¹)

* * *

Lirika Vrchlickega je valovito morje akordov, na katerem se od svetlih zvezdnih žarkov do demoničnega vrtinca temnih senc vrsti vsak vtisek nebes in zemlje. Malo je pesnikov v vseh slovstvih, katerih pesmi bi tako izražale notranje čute, od mehke in sladke miline do neusmiljenega sarkazma, od nedolžne šale do proroškega vzleta, od globokega premišljevanja do vulkanskega izbruha strasti, od mirne radosti nad življenjem do obupanja nad ničemurnostjo sveta, od ponosne samosvesti do resignacije:

„Jako poutník šel jsem světem,
zamyslil se nad dítětem
i nad kmetem též . . .

(Písň poutníka.)

Tako pravi o sebi pesnik popotnik, ki je „vše viděl, vše zná, všeho zakusil“, pred katerega očmi „stoletja tečejo kakor reke“. — Neko svojo pesniško zbirko je Vrchlický nazval „Motýli²) všech barev“ in res so njegove lirične pesmi cveti ter plameni vseh barv, pesmi vseh čutov in vseh glasov.

Navadno govoré o Vrchlickem, kakor da bi vsa njegova lirika bila le strastna

¹) Zbrane spise Vrchlickega izdaja založništvo J. Otta v Pragi v snopičih po 32 h. Dosedaj je izšlo 250 snopičev.

²) Metulji.

erotika, pomešana samo z mističnim ali pesimističnim premišljevanjem. Da, Vrchlický je danes pesimist, jutri pa ne več; on ni filozof, kateri bi bil svoje mišljenje uredil v kak enoten sestav; on je le občutljiv pesnik, v katerem se vrsti svetloba za senco, dviganje s padanjem, kakor sploh v življenju in v prirodi. Poleg pesimističnih misli in obupnih dvomov izvirajo iz njegove poezije z enako močjo, z enako virtuoznostjo veselje, radost in vera v končno spravo, tako da v češkem pesništvu skoraj ni večjega optimista nego je Vrchlický v nepregledni množini pesmi, katere izvirajo iz čistega, naravnega veselja do življenja. — Erotika ima sicer do našega pesnika veliko oblast, dasi nikakor ne preplavlja vse njegove lirične poezije, kakor marsikdo trdi. Najbolj erotične knjige Vrchlickega so „Eklogy a písně“. V ti zbirki opeva pesnik na vsaki strani svoje lire ljubezen z vsemi akordi, v tej knjigi je češki Anakreont.

Kakor vsi pesniki, opeva seveda tudi Vrchlický v svoji liriki prirodo. Izvrstne take pesmi so v zbirkah „Jak táhla mračna“¹⁾ in „Čarovná zahrada“.²⁾ Kako zna slikati morje z izpreminjajočimi se valovi, nebo z vso lepoto zvezd in oblakov, gozde z njihovimi skrivnostmi! Kako izvrstno zna označevati kraje italijanske in češke! Vrchlický pa ni mrtev popisovavec prirode: vsi ti popisi so oživiljeni, njih duša je antika. Zató pri Vrchlickem še zdaj nimfa Echo blodi po šumah, Pan žvižga v trstu, še zdaj odmeva zemlja od dirjanja Kentaurov, noč mu je Sfinga in mladi dan Ojdip. Antika sploh in zlasti staro bajeslovje sta v liriki in tudi v epiki Vrchlickega činitelj odločilne važnosti. S posebno ljubeznijo se je zamislil v antične motive, in ravno v mitoloških snoveh se je njegova poezija povzpela posebno visoko. Nekateri taki spisi so tako klasični, da bi bili dosegli gotovo svetovno priznanje, ako bi bili prišli izpod peresa Francoza ali Angleža.

A najlepše so vendar one pesmi, v katerih opeva Vrchlický češko prirodo, češke

¹⁾ Kakor se vlečejo mrakovi. — ²⁾ Čarobni vrt.

kraje: Njegova poezija je pricvetela v početku njegove pesniške spomladi na dan pod romanskimi vplivi, a ko se je navadila češkega ozračja in spoznala, da je njena prava domovina na domačih čeških tleh, so začeli izvirati iz njegove lire rodoljubni zvoki, tako gorki in globoki, da je postal Vrchlický tudi naroden, rodoljuben pesnik. Toda naš pesnik se ne uklanja slepo vsemu, kar je češko, zató, ker je češko. Z bistro duhovitostjo biča tudi češke narodne grehe; ostre zglede neizprosne satire in pesniške polemike obsegata zlasti knjigi: „Breviř moderního člověka“ in „Moje sonata“.

Kakor je pesnikova epika prešinjena z liriko, deloma popisno deloma premišljevalno, tako mu segajo tudi epske osebe in epski spomini večkrat v lirsko strujo. Večji tak zgled je „Vittoria Colonna“ (romantična slika iz življenja Michelangelovega), manjši „Sonety heroické“ in nekatere lepe pesmi v zbirki „Fresky a gobeliny“.

Lirika Vrchlickega je kakor bogat ornament, na katerem rasto iz cvetnih kelihov krasne dekliške postave, iz bujnih listov živalske in človeške bajne prikazni in na vitkih stebelcih se igrajo ptice in amoret. Iz te bujne domišljije žubori neprestano in nepretrgano življenje, življenje, življenje . . .

* * *

Epika Vrchlickega je enaka njegovi liriki po svoji obsežnosti in tudi po umetniški vrednosti, da, epika bi celó nadkriljevala liriko, ko bi velikemu delu epičnih pesmi ne povečevala vrednosti baš krasna lirika, ki se nahaja v nji. Ravno tako kakor lirika, je tudi njegova epika zelo obsežna. Od prvih „Básní epických“ do najnovejše pesniške zbirke „Votivní desky“ se je dotaknila njegova epika vseh znanih bajk in pravljic starega veka; predvsem se je zatopila v minulo, starodavno omiko narodov, ki so si po Sredozemskem morju menjavali bogove, poraze in zmage; mudila se je na budhovskem iztoku, preletela je sredino in sever srednjeveške Evrope, dotaknila se je enkrat lahko zemlje Novega sveta in se zopet

vrnila v Evropo, kjer so ji reformacije, prekucije in moderno življenje nudili dovolj gradiva. S posebno ljubeznijo je obdelaval pesnik legendo, ne le krščanske, ampak legende vseh ver in vekov; zatopil se je v helenski mythos in v skandinavsko pravljico, v legende starih vekov in plemen. Legenda je tudi najlepša in obenem najdaljša epična pesem Vrchlickega „Hilarion“, ki šteje več kakor 4000 verzov; pesnik opisuje v nji življenje svetega asketa v puščavi, katerega edino stremljenje je, da išče pot do Boga. Izvrstno inačico ima „Hilarion“ v „Legendi o sv. Prokopu“. Nasproti afriški puščavi stoji tu češki pragozd; nasproti duševni drami zamaknjene premišljevanja idila apostolskega delovanja. „Legenda o sv. Prokopu“ je bila prvo pesnikovo delo, katero je črpal iz češke zgodovine. Pesnik, ki je s svojo domišljijo objel vesoljnost in vse narode iz vseh časov in krajev, je segel tudi v češko življenje, v dušo svojega lastnega naroda in je ustvaril celo vrsto pesniških del v tem duhu. In sedaj? Sedaj so se mu prikupile češke ideje, zaljubil se je v častiljivost češke zgodovine in v važnost češkega narodnega boja; dasi je njegova domišljija povsod doma, kjer cvete pesniška lepota, vendar čutimo, da njegovo srce ima svoj dom samo v Čehih.

V svojih epskih pesmih se bavi Vrchlický tudi s socialnim vprašanjem. In Vrchlický ne posvečuje socialnemu vprašanju, ali pravzaprav socialnim vprašanjem, samo nekoliko posamnih slik ali misli. Globoko je posegel v ljudsko dušo s svojo knjigo „Selské ballady“. V njih se zrcali velika socialna rana, ki je bila ena izmed najbolestnejših in kateri je pesnik, kot zgodovinar gledajoč v preteklost, postavil veličasten spomenik. Dasi nam je težko trditi, kateri del njegove epike je najlepši, vendar o „Selskih balladah“ moramo reči, da so najizvirnejša knjiga Vrchlickega. Njih gradivo je zajel neposredno iz zgodovinskih virov. „Selské ballady“ so spominska knjiga, ki nam pripoveduje preteklo trpljenje, suženjstvo češkega ljudstva in trdi boj za osvoboditev.

Polni žar pesniške lepote je tudi razlit nad tistimi epskimi pesmimi, katerih motiv je ljubezen do ljudstva, odpuščanje in usmiljenje.

S posebno ljubeznijo proslavlja Vrchlický v mnogih pesmih umetnost, drugje zopet proučuje vesoljnost sveta, večnost, skrivnosti življenja in smrti, Boga in vere.

V legendah in verskih bajkah Vrchlickega se shaja takorekoč celi svet. Zanimivo pa je, da pravoslavni z legendarnimi motivi napolnjeni svet našega pesnika niti enkrat, kolikor mi je znano, ni privabil k sebi navzlic svoji bizantski sijajnosti, ki bi mogla peresu Vrchlickega ponuditi marsikak sijajni predmet.

S tem sem samo s kratkimi črticami narisal vsebino lirike in epike Vrchlickega. Ako bi hotel opisati vse natanko, bi moral napisati ne samo ene, ampak več knjig. — Izpočetka sem omenil, da je Vrchlický spisal tudi mnogo dramatičnih del in prozaiških spisov. O Vrchlickem kot dramatik in pripovedovavcu bom pisal pri drugi priliki. Sedaj omenjam samo to, da so njegovi prozaiški spisi prav dobri, dočim so njegove drame več ali manj srednje vrednosti; vendar se tudi v njih vidi takoj na prvi pogled, da jih je pisal velik in nadarjen pesnik. O prvi predstavi nekaterih njegovih dram češka kritika niti ni poročala, ker taka tiha kritika je z ozirom na Vrchlickega najbolj poštena in pravična.

* * *

Odlično mesto v češki književnosti imajo njegovi prevodi tujih pesniških del. Med velikimi pisatelji, katerih dela je prevajal Vrchlický, se lesketajo imena: Dante, Torquato Tasso, Ariosto, Leopardi, Canizzaro, Carducci, M. Angelo, Victor Hugo, Le conte de Lisle, Hāfiz, Poë, Goethe, Schiller itd. Ko bi Vrchlický bil samo prelagal, bi si bil že s temi izvrstnimi prevodi zagotovil hvaležnost češkega naroda za vselej.

Pesniška dela Vrchlickega so zanimiva po svoji virtuozi in umetniški opravi. Vrchlický ima jezik čudovito v oblasti in je

češčino povzdignil do vsestranske popolnosti: od preproste pesmice do vzvišene ode, za vsako vrsto čuvstev, v miru in razburjenosti, v žalosti in radosti, za silo in milino ima sedaj češki jezik svoje izrazite barve in glasove. Čitatelja mora kar očarati bogata, raznovrstna in izrazna ritmika jezika; arhitektura zloga je pri Vrchlickem naravnost razkošna. Včasih se verzom Vrchlickega očita, da so težko umljivi, toda to velja le o nekaterih redkih zgledih. Večinoma je vse jasno in umljivo. Da se najdejo tu ali tam tudi nepravilne oblike, ni čuda pri toliki množini pesmi. O svojem jeziku lahko reče Vrchlický s poljskim pesnikom Slowackim:

„Chodzi mi o to, aby język giętki¹⁾
 Powiedział wszystko,²⁾ co pomyśli głowa,
 A czasem był, jak piorun³⁾ jasny, prędki,⁴⁾
 A czasem smutny,⁵⁾ jako pieśń stepowa,
 A czasem jako skarga⁶⁾ Nimfy miękkiej,
 A czasem piękny,⁷⁾ jak aniołów mowa.⁸⁾

* * *

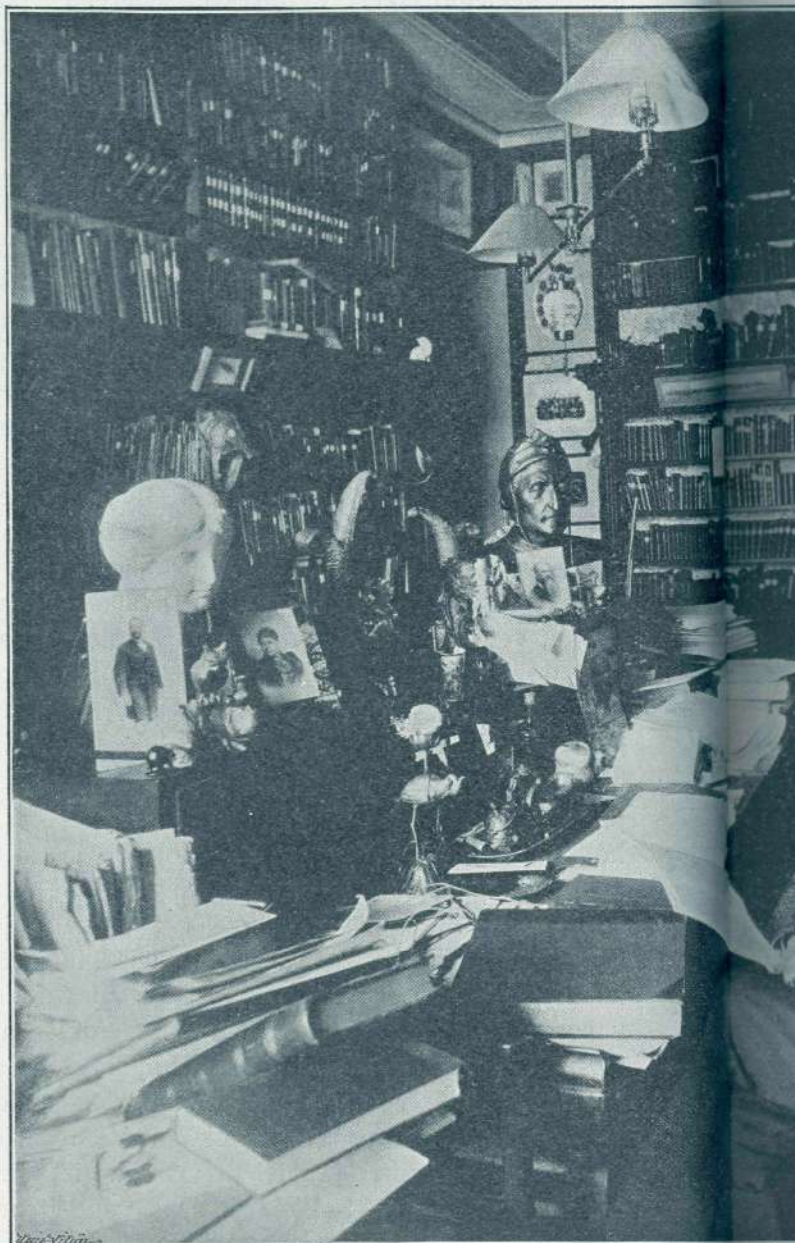
Da pa podamo objektivno sliko o pesniškem delovanju Vrchlickega, ne smemo zamolčati tudi tega, kar mu po pravici kritika očita.

Prvo očitjanje se tiče izvirnosti njegovih poezij. Mlajša češka pesniška generacija je že večkrat poizkušala dokazati Vrchlickemu, da je to ali ono, kar je on izdal, že napisal kdo drugi. Da se kaže Vrchlický v izvirni svoji poeziji zlasti kot učenec Viktorja Hugona, je sam priznal in s svojimi navdušenimi študijami o tem francoskem pisatelju tudi pokazal. A navzlic temu se mora Vrchlickemu priznavati izvirnost, dasi tuintam odsvit drugih pesnikov barva njegove duševne proizvode; saj Vrchlický jih ni samo čital, ampak jih je proučeval. In zato se mu je večkrat vrnil v pero kak odmev že pozabljenega berila. Tudi ni čudno

1) Gibčni. — 2) Vse. — 3) Strela.
 4) Brzi. — 5) Žalosten. — 6) Tožba.
 7) Lep. — 8) Govor.

pri tako produktivnem duhu, ako mu včasih pride v spomin kaka lastna misel iz prošlih dob.

Po mnenju drugih kritikov zmanjšuje umetniško vrednost njegovim spisom ogromna raznovrstnost in različnost: Nedostaje jim enotnega globjega nazora. Ker nima Vrchlický enotnega stalnega, svetovnega nazoranja, je mnogokrat nedosleden, in zato

JAROSLAV VRCHLICKÝ V SVOJI PISALNICI.

tudi njegovi nazori niso prepričevalni. Kar pesnik enkrat hvali, to drugokrat zasmehuje; čitatelj potem sevé dvomi o njegovi odkritosrčnosti. —

Zato pa je umljivo, da so se slišali takoj, ko je nastopil Vrchlický na pesniškem polju, v katoliškem češkem taboru očitajoči glasovi. Naš pesnik se obnaša nasproti dogmatično-verskim mislim tako prosto in smelo, da

niso mogli proti temu molčati katoliški kritiki, in nastopilo je kmalu dovolj nasprotnikov proti njegovi pesniški smeri. Razni njegovi modroslovni nazori tako globoko segajo v vero, da je bil odpor neizogiben.

Tako n. pr. odgovarja pesnik na vprašanje: „Kaj je človeško življenje in njegov pomen?“¹⁾

„Život lidský — zněla píseň —
jeden hon²⁾ a jedna tíseň³⁾
před ním nic a za ním plíseň,⁴⁾
jeho vznik a cíl je stín.⁵⁾

Strastno vživanje življenja z vsem egoizmom — to je svetovni nazor, za katerega se Vrchlický večkrat ogreva: ⁶⁾ „Proto líbej, pij, v tom moudrost veškerá!“⁷⁾

Po lastnih besedah pesnikovih je morala tesen steznik, katerega slači poezija:

„Morálka, jež „ne“ říká,
to šněrovačka těsná,
jí poesie svléká.⁸⁾

Kult poltenosti je Vrchlický negoval zlasti v prvih pesniških zbirkah s posebno ljubeznijo. V njegovih zbirkah se nahaja čela vrsta pesmi, v katerih opeva poltenost „bez pout a clony“⁹⁾, z ognjevito brezobzirnostjo. Edini predmet nekaterih pesmi je samo kult ženskega telesa, n. pr. „Assaka Mala“, „Soud Parisův“, „Lais“, „Herodice“ in v drugih. Seveda se s tem ne more strinjati krščanska morala. Tudi Vrchlickemu veljajo besede Vychodilove: „Dva razloga zahtevata, da se naj pesniki kar najbolj izogibajo nenravnih predmetov: Človeške družbe ne smemo opisovati slabše, nego je v resnici, in pa, kar je poglavitno, obvarovati jo moramo, da ne bo postajala s tem slabša, nego je

1) „Různé masky“, 80.

2) Dirka. — 3) Tesnota, gnječa.

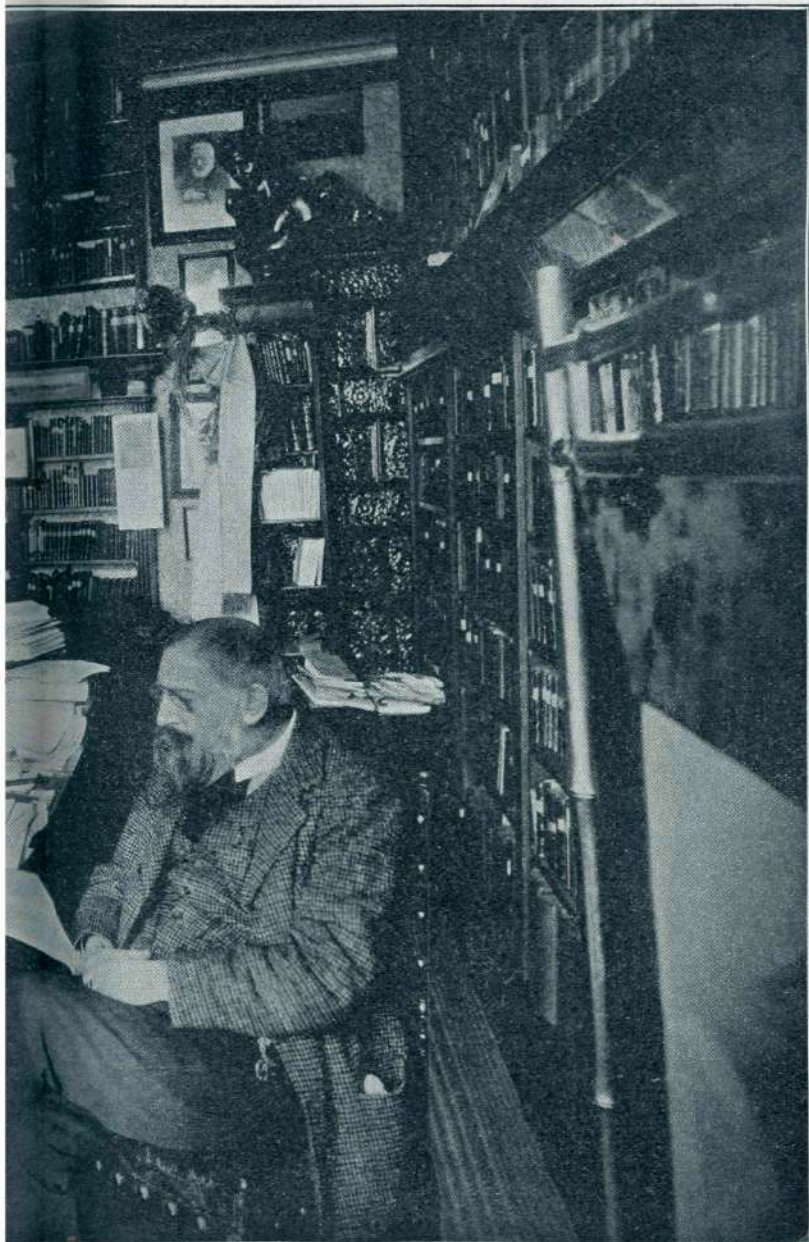
4) Plesnoba. — 5) Senca.

6) Hudba v duši, 123.

7) Vsa.

8) Dni a noci, 128.

9) Zakrivanje.

zdaj. Ako ne zahtevamo od pesništva, da bi blažilo ljudi nravno, smemo vsaj od njega zahtevati, da jih ne bi kvarilo. Če doseže toliko, da s kratkočasnim, zanimivim berilom ljudi blaži, zbuja v njih npravne čute ter jih neguje, je dosti storilo. Ako pa naravnost ali pa neposredno z opisovanjem grdih stvari v čitateljih zbuja nedovoljena čustva, je nenravno, je pohujšljivo in naj se zatira, tudi če bi iz njega prihajala še tako velika slava ali dobiček... Zeló usodna je dvojna mera, s katero se merijo pesniška dela. Kritiko mora prešinjati zavest, da je estetika brez morale ali vsaj modroslovne, naravne etike, brez pomena. Zato je protislovno, ako se pravi: Ta pesem je lepo pesniško delo, dasi je nenravno. Nikakor, v nobenem oziru ni lepo, kar je nenravno.“¹⁾

* * *

Končujem. Iz moje kratke ocene vsakdo razvidi, kako obsežna je nadarjenost Vrch-

¹⁾ Dr. Pavel Vychodil: Básnictví a mravouka. Vzděl. bibl. kat. Praha, 1897.

lickega, katera se loti vsega, naj je staro ali novo, daljno ali bližnje; on vse pesniško predeluje, da postane pod njegovimi rokami umetniško delo; ako bi si kot predmet svoje pesmi izbral grudo prsti, pod njegovimi rokami — kakor pravi E. Krásnohorská — bi iz nje pricvetela poezija. To je glavni znak njegovega duha. Vrchlický je pesnik v vsakem dihu, rojen pesnik po milosti božji. In pesnik je vselej, v veselju in srdcu, v tugi in smehu, v samoti in v družbi, nad knjigo, nad življenjem in nad grobovi.

V njegov mirni, nepristopni Olimp ne sega boj političnih strasti. Čil in poln zanimanja za ideje in osebnosti, s katerimi občuje, delaven kakor bučelica, občuten kakor eolska harpa, učen, kakor malokdo, razvija vse te lastnosti v energično delavnost, a torišče njegovi delavnosti je izključno le — lepa književnost. Njej žrtvuje in posvečuje vso svojo življenjsko moč in krepost.

ANTON MEDVED:

TRNJEVI ŠOPKI.

Nova quaedam legis, sed lima rasa recenti.

Martial.

4.

Stritar poje:

„Milo se meni srce topi,
ko te zagledam, deklica, ti.
Stara si komaj štirinajst let,
pa že zahajaš sama med svet.“

Jaz po svoje:

Milo se meni srce topi,
ko te zagledam, devica, ti:
Stara si dobro nad trideset let,
pa še zahajaš sama med svet!

